

не менше, розширення інтеграційного процесу як інструмент претерпеває змінений із-за хлопотності його використання і довготривалості часу досягнення результатів. ЄС розробляються альтернативні шляхи розширенню. В якості альтернативи існують регіональні програми співпраці, такі як «Східне партнерство» по взаємодії з колишніми радянськими республіками і співпраця з державами Середземноморського регіону, а також партнерські угоди з РФ.

Акіменко Ю. Ю.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права ЄС та порівняльного правознавства,
кандидат юридичних наук*

КЛАСИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТЕОРЕТИЧНОГО ПОЯСНЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

На сучасному етапі учасниками правовідносин є не лише люди, але й різноманітні організації, більшість з них набуває статусу суб'єкта права через визнання за ними прав юридичної особи, а з ускладненням суспільних взаємозв'язків їх значення постійно зростає, оскільки вони, як правило, представляють групові, а не індивідуальні інтереси. Проблема правової природи юридичної особи є актуальною для розвитку вітчизняного законодавства.

Дослідження природи юридичних осіб присвячені роботи Савінї, Віндшейд, Безелер, Гірке, Мішу, Салейль, Брінц, Беккер. За час існування дискусії відносно природи юридичної особи сформувалися певні сталі погляди у вигляді теорій. Пояснення правової природи юридичної особи, як правило, відбувається з двох кутів: умовно всі теоретичні напрацювання можна поділити на ті, що визначають її як єдність – реальним явищем (юридична особа існує реально (Мозолин В. П. Корпорації, монополії і право в США. – М.: МГУ, 1966. с.90-91), навіть у рамках проведення аналогії до фізичної особи) та інші, розробники яких дотримуються зворотного та визначають юридичну особу як фіктивне, «несправжнє» утворення, існування якого тільки припускається.

Одна з найбільш ранніх спроб теоретичного пояснення сутності юридичної особи була помічена у середніх віках і може бути віднесена до розряду фіктивних. Основоположником теорії фікції вважають Папу Іннокентія IV, який заявив про те, що «юридична особа існує тільки у людській свідомості, це фікція, вигадана розумом; корпорація позбавлена волі, тільки її члени, живі люди, мають волю і власне діють (С. Н. Братусь. Юридические лица в советском гражданском праве (понятие, виды, государственные юридические лица). Ученые труды. Выпуск XII. Юридическое издательство Министерства Юстиции СССР. – Москва. – 1947. –

с.72). Теорія фікції надалі була підтримана німецькими юристами Савіні та Віндшейдом (один з головних розробників Німецького цивільного уложення). Керівним положенням у застосуванні на практиці теорії фікції країнами англо-американської правової системи стало судження голови Верховного суду США, Маршала у 1819 р., висловленого у рішенні по справі *The Trustees of Dartmouth College vs. Woodward*. Як зазначалося, «корпорація – це штучна істота, невидима, неосяжна та існує тільки з погляду закону». На сьогодні, актуальність розуміння корпорації як штучного утворення та її існування лише з погляду закону знаходить підтримку і у вітчизняній науковій літературі (Кибенко Е. Р. Корпоративное право: Учебное пособие. – Харьков: Эспада, 1999., – с. 8).

Детальніше у своїх працях Савіні стверджував, що людина і тільки людина є справжнім суб'єктом права. Позитивне право на свій розсуд може або ж звужити коло правоздатних осіб, або ж, навпаки, – розширити його за рахунок утворення штучних суб'єктів права. Юридична особа, за Савіні, являє собою не що інше, як штучно створений посередництвом простої фікції суб'єкт права. Такий суб'єкт створюється виключно з юридичною метою, тоді як реальними суб'єктами правовідносин залишаються єдино можливі носії правосуб'єктності – фізичні особи (Гражданское и торговое право капиталистических государств: Учебник / Отв. редактор Е. А. Васильев. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Международные отношения., 1993. – с.78). Панівний вплив теорії фікції спостерігався протягом століть як у Європі (Кодекс Наполеона, Німецьке цивільне уложення), так і в країнах англо-саксонської системи права і на сьогодні теорія фікції вважається найбільш прийнятною і в сучасній західній юридичній доктрині.

Серед реалістичних теорій основоположне місце в історії наукової думки займає органічна (германістична) теорія, вперше висунена Безелем і повністю розгорнена Гірке. Дослідники, які займали «реалістичні» позиції у поясненні природи юридичної особи (Гірке, Мішу, Салейль), стверджували, що основу різноманітних видів юридичних осіб складає загальний (спільний) інтерес їх учасників. Він об'єктивний і первинний по відношенню до права, функція якого полягає в оформленні цього інтересу (Долинская, Владимировна Владимировна. Акционерное право: основные положения и тенденции. Монография / В. В. Долинская. – М.: Волтерс Клувер, 2006. – с.61). Юридичну особу Гірке відносив до різновидів союзних осіб і визначав її як реальну збірну особу, що є спілкуванням, носії якого – пов'язані між собою індивіди, і яка належить їм (Могилевский С. Д. Самойлов И. А. Корпорации в России: Правовой статус и основы деятельности: учеб. пособие. – М.: Дело, 2006. – с.11).

Як теорія «фікції», так і реалістична теорія знайшли подальші та більш розгорнуті напрацювання, втім вони і надалі залишаються базовими для класифікацій поглядів у наступних дослідженнях. Розглянемо деякі інші спроби «обходу» теорії фікції, які презентувалися відомими

дослідниками в рамках класичних теорій. Так, А. Брінц, визнаючи можливість існування прав без суб'єкта («теорія персоніфікації майна»), поділяє майно на дві категорії: особисте і цільове; перше належать окремим фізичним особами, друге належать меті, заради якої існують, – це майно корпорацій та установ.

Іншим варіантом розвитку теорії фікції стала «теорія інтересу», висунена провідним німецьким вченим Р. ф. Іерінгом, який вважав, що права й обов'язки юридичної особи насправді належать тим реальним фізичним особам, які фактично використовують спільне майно і отримують від нього вигоди («дестинаторам»). Їх спільний інтерес і уособлює юридичну особу. На його думку, вона становить собою певний єдиний центр для прав «дестинаторів», штучно створений за допомогою юридичної техніки для спрощення ситуації – в якості особливої форми володіння майном багатьма фізичними особами для деяких спільних цілей (Корпоративне право: учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлению «Юриспруденция» // Отв. Ре. И. С. Шткина. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – с.244).

У підсумку маємо заперечити теоретичну можливість трактування корпорації як реально існуючого суб'єкта права, правовідносин. Аристотель наголошував, що діяльність можлива за наявності тільки двох моментів: мети та засобу (Б. И. Пугинский. Понимание права с позиции современной цивилистики // Известия высших учебных заведений. Правоведение, 2007. - 6(275). – с.12). До цього тільки додамо, що діяльність неможлива апіорі, якщо немає суб'єкта, хто таку діяльність ініціює та здійснює. Юридична особа самостійна, незалежна від учасників діяльності не здійснює, а є лише інструментом, посередництвом якого власники реалізують свій інтерес.

Скрыпник О. В.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
доцент кафедры права Европейского Союза и сравнительного правоведения,
кандидат юридических наук*

НАЗНАЧЕНИЕ НАСЛЕДНИКА КАК ВИД ЗАВЕЩАТЕЛЬНОГО РАСПОРЯЖЕНИЯ: ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ В СТРАНАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЙ ЕВРОПЫ И УКРАИНЫ

Законность содержания воли, выражаемой в завещательном распоряжении, составляет внутреннее условие действительности завещания, подобно тому, как соблюдение установленной формы является внешним условием действительности. Может завещаться или все имущество, как совокупность прав и обязанностей, или же только одно или несколько определенных прав, вещных, исключительных, прав требования. Завещатель может завещать свое имущество кому ему угодно, родственнику или постороннему.